amintiți în lecție, văzute pe scenă sau la televizor.

— Ce mari muzicieni ai epocii moderne cunoașteți în afară de cei menționați în lecție?

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL (1914—1918)

Politica externă expansionistă a marilor puteri; lupta pentru împărțirea și reîmpărțirea lumii. În condițiile trecerii la imperialism și a dezvoltării inegale și în salturi a capitalismului, marile puteri au dus o politică externă expansionistă, de acaparare de noi teritorii și colonii ca surse de materii prime și piețe de desfacere pentru mărfurile lor. Astfel, Anglia a ocupat noi colonii în Africa: *Egiptul, Sudanul, Africa de Sud, Rhodesia* etc.; în Asia: *Afganistanul, Birmania, Malaia* etc. Franța a pus stăpînire pe *Tunisia, Maroc, Sahara, Congo,* în Africa, iar în Asia și-a lărgit teritoriile din *Indochina* și *influența în China.* Rusia a ocupat teritorii în *Iran* și și-a extins *influența în China,* ceea ce a dus-o la conflictul armat cu Japonia.

Țările mai tinere, ca Germania, Italia, au ocupat și ele unele colonii; Germania, *Africa de Sud-Vest* și *Africa de Sud-Est, insule în Pacific* și *zone de influență în China,* Italia, *Eritreea, Tripolitania* și *Cirenaica,* în Africa. Statele Unite ale Americii au pus stăpînire pe *Insulele Hawai* și *Insulele Filipine* și au instituit protectoratul asupra *Cubei* și *Porto Rico.*

Dar, atît Germania, cît și Statele Unite, Italia etc. nu erau mulțumite cu împărțirea făcută. Ele urmăreau reîmpărțirea coloniilor și a zonelor de influență în țările slab dezvoltate. Această reîmpărțire nu se putea face decît prin război. În vederea războiului pentru reîmpărțirea lumii, marile puteri s-au înarmat și s-au coalizat, formînd două blocuri politice și mili-

tare opuse: *Tripla Alianţă* sau *Puterile Centrale:* Germania, Austro-Ungaria şi Italia şi *Tripla Înţelegere* sau *Antanta:* Franţa, Anglia, Rusia.

Cauzele şi caracterul primului război mondial. La începutul secolului al XX-lea, contradicţiile dintre marile puteri s-au ascuţit la maximum. Lupta armată pentru reîmpărţirea lumii era inevitabilă. Aceasta a fost cauza fundamentală a primului război mondial. Dar ea nu este cauza unică. I se adaugă şi cauze interne, proprii fiecărei ţări, cum ar fi intensificarea luptei democratice, a mişcării muncitoreşti şi socialiste, precum şi creşterea luptei de eliberare şi unitate naţională a popoarelor asuprite din Austro-Ungaria, Rusia etc. Vîrfurile reacţionare conducătoare ale marilor puteri socoteau că pe calea războiului le vor putea înăbuşi.

Pentru dezlănţuirea războiului însă, era necesar un pretext, un prilej. Prilejul s-a ivit în vara anului 1914, cînd un tînăr student sîrb l-a asasinat la Sarajevo (Bosnia) pe *Franz Ferdinand,* moştenitorul tronului Austro-Ungariei.

Încurajată de Germania, Austro-Ungaria a prezentat un ultimatum Serbiei, punîndu-i condiţii foarte grele, de înrobire. Deşi a acceptat aproape toate condiţiile, Austro-Ungaria a declarat război Serbiei (iulie 1914). La 1 august 1914 au intrat în război Rusia şi Germania, apoi Franţa şi Anglia. Italia s-a desprins din Tripla Alianţă şi a rămas neutră. Neutră a rămas şi România.

Aşa începea primul război mondial. S-au format două fronturi principale: în *vest — frontul franco-german,* în *est — frontul germano-austro-ungaro-rus* şi un front secundar în *Balcani — frontul austro-ungaro-sîrb.*

Războiul a avut în general un *caracter de cotropire din partea ambelor blocuri.* Popoarele care erau sub dominaţia străină au intrat în război pentru *a se elibera* şi *a se uni în state naţionale,* cum a fost cazul României, Serbiei, Poloniei, Cehoslovaciei etc.

Desfăşurarea războiului în 1914—1916. Planul de război al Germaniei prevedea să atace mai întîi Franţa cu cea mai mare parte a armatei, s-o distrugă şi s-o scoată din război. Apoi, cu toate forţele sale să se întoarcă spre Rusia şi s-o oblige să capituleze în cel mai scurt timp.

Pentru realizarea planurilor, germanii au călcat neutralitatea Belgiei şi au pătruns în Franţa prin nord-estul ei, înaintînd fulgerător spre Paris.

Dar, spre surprinderea Germaniei, armata rusă a atacat-o în est, mult mai repede decît se aştepta, silind-o să mute multe divizii din Franţa în est. Acest lucru a permis francezilor să obţină o primă mare victorie pe rîul *Marna* (septembrie 1914) şi să oprească înaintarea germană.

Pentru a se menţine şi în timpul iernii pe linia atinsă, germanii au săpat tranşee, au întins reţele de sîrmă ghimpată, au făcut cazemate şi alte obstacole. Francezii au procedat la fel.

În acest timp, pe frontul de est, germanii au înfrînt armatele ruse, pă-

Tranşee pe frontul francez în primul război mondial.

trunse în Prusia orientală. În schimb, în sudul frontului de est, ruşii au provocat înfrîngeri grele Austro-Ungariei, ocupînd Bucovina şi Galiţia. În Peninsula Balcanică sîrbii rezistau eroic, provocînd pierderi însemnate armatei austro-ungare.

Treptat, în război au intrat şi alte ţări din Europa, Asia, Africa. De pildă, Japonia a intrat de partea Antantei, iar Turcia de partea Triplei Alianţe. Războiul a căpătat un *caracter mondial.*

În anul 1915 cele mai mari lupte s-au purtat pe frontul de est unde germanii, deşi au obţinut unele victorii asupra Rusiei, n-au reuşit s-o scoată din război, aşa cum doreau.

Pe de altă parte, în acest an, Italia, căutînd să elibereze teritorii cu populaţie italiană stăpînite de Austro-Ungaria, a intrat în război de partea Antantei. În schimb, Bulgaria s-a hotărît să lupte de partea Puterilor Centrale (Germania şi Austro-Ungaria).

Prinsă ca într-un cleşte, format din armata austro-ungară şi din cea bulgară, armata sîrbă n-a mai putut rezista.

În anul 1916 s-au dat bătălii mari pe frontul de vest. Cea mai sîngeroasă dintre ele a fost *bătălia de la Verdun.* Printr-o masivă concentrare de forţe şi armament, Germania spera să spargă frontul francez şi să înainteze rapid spre Paris. Dar, cu tot *„măcelul de la Verdun"*, germanii n-au putut sparge frontul.

Intrarea României în război. Neutralitatea României a durat pînă în 1916. În acest timp, pentru a-şi uşura situaţia, Antanta a insistat mult pe lîngă guvernul român să intre în război de partea ei. Ea promitea României teritoriile din Austro-Ungaria locuite de români, ceea ce corespundea cu aspiraţiile poporului român care, de secole, lupta pentru desăvîrşirea unităţii naţionale şi politice a statului. În urma convenţiei semnată între guvernul român şi Antantă, la 15 august 1916, România a intrat în război alături de Franţa, Anglia şi Rusia. Luptînd cu mult elan patriotic, armata română a respins trupele austro-ungare de pe frontul din Carpaţi şi a eliberat o parte a Transilvaniei şi Banatului cu oraşele *Braşov, Sf. Gheorghe, Făgăraş* şi *Orşova*. Românii transilvăneni au primit cu mare entuziasm pe fraţii veniţi să-i ajute a se elibera. România, ca şi alte state care se găseau sub stăpînirea marilor imperii, ducea un război drept de eliberare şi realizare a unităţii naţionale.

Ostaşi români trecînd Munţii Carpaţi.

Aşa cum prevăzuse Antanta, germanii au luat numeroase trupe de pe frontul de la Verdun şi au oprit înaintarea armatei române, trecînd apoi la atac. Slab echipată cu armament şi inferioară ca număr, armata română n-a putut rezista contraofensivei germane. Mai ales că, în acelaşi timp, alte trupe germane şi bulgare au atacat de la Dunăre. Ca să poată înfrunta un duşman atît de puternic, guvernul român a hotărît să se retragă cu toată armata în Moldova. Cu mari eforturi şi eroice lupte s-a stabilit în timpul iernii un nou front, de la cotul Carpaţilor pînă la Siret şi de aici la vărsarea acestuia în Dunăre.

O mare parte a ţării era deci ocupată de germani. Bogăţiile ei, cereale, vite, petrol etc. au căzut pradă cotropitorilor, iar populaţia trebuia să muncească pentru ei. În Moldova, pe lîngă armata şi administraţie s-au retras şi mulţi locuitori din teritoriul cotropit de străini. Aglomerarea de populaţie, condiţiile grele de cazare şi asistenţa medicală slabă, lipsa de hrană au provocat grave epidemii şi în special tifosul exantematic, care a răpus mulţi oameni.

Ţara trăia clipe grele, dar poporul nu-şi pierdea speranţa în victoria cauzei sale: eliberarea ţării ocupate de germani şi Unirea Transilvaniei cu România.

Poziția mișcării muncitorești față de război. În timpul războiului, contradicțiile dintre burghezie și masele populare din țările aflate în război s-au agravat. Războiul provocase multe distrugeri de sate și orașe, ucisese sute de mii de oameni, secătuise resursele alimentare și de combustibil. În toate țările bîntuia foametea și criza financiară. Popoarele erau sătule de război.

De aceea, într-o serie de țări s-au produs mișcări revoluționare împotriva războiului. În fruntea acestora se găseau muncitorii și organizațiile socialiste de stînga. Partidul Comunist (bolșevic) și partidele socialiste din România, Bulgaria, Serbia chemau popoarele să întoarcă armele împotriva propriilor guverne și prin revoluție să oprească războiul imperialist.

LECTURĂ

V.I. Lenin despre războiul mondial:

„...Un război care a fost dus pentru a se ști căreia din cele două grupe de bandiți financiari — cea engleză sau cea germană — trebuie să-i revină o parte mai mare din pradă... un război din amîndouă părțile, un război imperialist (adică un război de cucerire, de jaf și de pradă), un război pentru împărțirea lumii, pentru împărțirea și reîmpărțirea coloniilor, a sferelor de influență ale capitalului financiar etc.".

Scriitorul francez Charles Pégny, mobilizat, scria în 4 august 1914: „Am plecat, soldați ai Republicii, pentru dezarmarea generală și pentru ultimul dintre războaie. Cei mai mulți francezi credeau că trebuie să lupte împotriva militarismului german ca să întemeieze pacea și să salveze libertatea".

Secretarul general al Partidului Comunist Român — tovarășul Nicolae Ceaușescu — despre participarea României la primul război mondial: „Cu toate că primul război mondial a avut un caracter imperialist, poporul român n-a participat la acest război călăuzit de intenții de cotropire și anexiune teritorială; cedînd presiunilor puterilor Antantei, cercurile conducătoare ale țării au hotărît intrarea în război alături de Anglia, Franța și Rusia care promiteau satisfacerea dezideratului unității noastre naționale".

„Aspirațiilor profunde ale poporului român spre unitate le-au dat glas declarațiile politice ale vremii, presa, puternicele manifestații publice, care au avut loc cu acest prilej pe întreg cuprinsul țării și, în mod deosebit, entuziasmul nemărginit cu care ostașii români au fost înîmpinați în Transilvania de masele largi ale întregii populații. Numeroși cetățeni, atît din România de atunci cît și din Transilvania și Bucovina aflate sub stăpînirea Imperiului habsburgic, s-au înrolat voluntari, cerînd să li se dea posibilitatea de a lupta pentru cauza întregii țări".

ÎNTREBĂRI

— Explicați cauzele și caracterul primului război mondial.
— Cînd s-a dat bătălia de la Marna? Dar cea de la Verdun?
— De ce armata germană n-a putut ocupa Parisul în 1914?

DESFĂŞURAREA RĂZBOIULUI ÎN ANII 1917—1918. PACEA DE LA VERSAILLES

Revoluţia burghezo-democratică din februarie 1917 din Rusia. La începutul anului 1917, mişcările greviste şi antirăzboinice s-au intensificat. În Rusia, în februarie 1917, ele s-au transformat într-o revoluţie burghezo-democratică. Avînd în frunte Partidul Comunist (bolşevic), revoluţia a biruit. Ţarul a fost răsturnat. Rusia a devenit republică. Conducerea avea un guvern provizoriu dominat de burghezo-moşierime. Acesta a hotărît să continue războiul. Poporul însă nu mai voia să lupte.

Intrarea S.U.A. în război. Revoluţia rusă a avut ecou în toate ţările. Mişcarea revoluţionară şi antirăzboinică a cuprins şi multe unităţi militare. De aceea, Antanta n-a putut întreprinde acţiuni militare deosebite. În schimb, Puterile Centrale se aflau în plină ofensivă. Astfel, în februarie 1917, Germania a dezlănţuit războiul submarin, cu scopul de a distruge flota engleză şi de a sili guvernul englez să încheie pace. Rămasă singură, Franţa ar fi capitulat şi ea. Dar englezii au rezistat. Totodată, Statele Unite, care pînă atunci au fost neutre, sub pretext că submarinele germane ameninţau şi flota lor, au declarat război Germaniei şi au trimis trupe în Europa, ajutînd Franţa.

Alăturarea Statelor Unite la Tripla Înţelegere a schimbat raportul de forţe: Antanta a devenit mult mai puternică decît Puterile Centrale.

Românii se apără eroic. Pe fontul românesc, Germania voia să ocupe Moldova, să scoată România din război şi apoi să atace Rusia dinspre Marea Neagră. Pentru a împiedica planurile Germaniei, armata română, reorganizată şi refăcută după pierderile din anul 1916, ajutată şi de unităţi ale armatei ruse, a început ofensiva la sfîrşitul lunii iulie 1917.

Cu multe jertfe, în luptele de la *Oituz, Mărăşti* şi *Mărăşeşti,* ostaşii noştri au apărat pămîntul patriei. În bătălii grele, de multe ori corp la corp, soldaţii români au făcut minuni de vitejie, scriind de-a lungul frontului, cu sîngele multor eroi, lozinca *„Pe aici nu se trece!"*. Ei erau convinşi că aici, la poarta Moldovei, se desfăşura o bătălie de al cărei rezultat atîrna însăşi existenţa statului român, însăşi independenţa poporului român, soarta şi viitorul său. Înfrîngînd ofensiva germană, armata română a dovedit lumii că este capabilă de mari fapte de arme şi că ştie să-şi apere pămîntul strămoşesc şi libertatea naţională.

Rusia sovietică. Pacea de la Buftea—Bucureşti. În octombrie 1917, comuniştii şi poporul rus au transformat revoluţia burghezo-democratică într-o revoluţie socialistă, care a dus la instaurarea puterii sovietice.

În martie 1918, guvernul sovietic a încheiat pacea cu Germania şi a ieşit din război.

Rămînînd singură pe întreg frontul de est, România nu mai putea continua războiul. De aceea, în mai 1918, a încheiat pacea de la *Buftea—Bucureşti* cu Germania şi aliaţii ei. O pace foarte grea: România ceda

Dobrogea şi Munţii Carpaţi, iar petrolul şi alte bogăţii, timp de zeci de ani, urmau să fie exploatate în folosul Germaniei.

Ultima ofensivă germană. După încheierea păcii cu Rusia sovietică, Germania şi-a concentrat toate forţele pe frontul de vest şi a început o nouă ofensivă, sperînd să obţină victoria mult dorită. Dar aliaţii din Antantă, primind ajutorul Statelor Unite, au rezistat şi au trecut la o contraofensivă de mari proporţii; în vara anului 1918, suferind pierderi mari, armatele germane au fost silite să se retragă de pe teritoriul Franţei şi al Belgiei. Germania a fost în sfîrşit înfrîntă.

Şi pe celelalte fronturi armatele Antantei au luat ofensiva obţinînd succese. Aliaţii Germaniei: Bulgaria, Turcia şi Austro-Ungaria au capitulat.

Lupta popoarelor pentru eliberarea naţională. Ofensiva trupelor Antantei s-a îmbinat cu lupta revoluţionară a popoarelor din Imperiul austro-ungar şi din Turcia. Nemaiputînd îndura războiul, mizeria, asuprirea, cehii, sîrbii, polonezii, românii, maghiarii şi alte popoare subjugate au intensificat lupta pentru destrămarea Austro-Ungariei şi pentru eliberarea naţională. Revolte au izbucnit în mai multe părţi ale imperiului.

Călăuziţi de oameni politici patrioţi, românii din Transilvania au alcătuit comitete şi gărzi naţionale, în toate satele şi oraşele. Au alungat jandarmii şi conducerea austro-ungară şi au hotărît Unirea cu România. Peste 100 000 de oameni s-au adunat la Alba Iulia la *1 decembrie 1918*. Aici, într-o atmosferă de clocotitor entuziasm, transilvănenii au hotărît unirea cu România, patria-mamă. Astfel se desăvîrşea unitatea politică a statului român. Adunarea de la Alba Iulia a cerut democratizarea regimului politic din România întregită: reforma agrară, vot universal, respectarea drepturilor naţionalităţilor conlocuitoare etc.

Eliberarea românilor transilvăneni şi unirea lor cu România s-a îndeplinit o dată cu eliberarea cehilor, a polonezilor, a sîrbilor, a celorlalţi slavi din sud şi a ungurilor.

După ce la 22 ianuarie/4 februarie 1918 s-a constituit în Republica Moldovenească independentă, la 27 martie/9 aprilie acelaşi an, Basarabia, teritoriu care în 1812 fusese încorporat în Rusia ţaristă, s-a unit cu România, în urma hotărîrii reprezentanţilor aleşi ai populaţiei dintre Prut şi Nistru. La 15/28 noiembrie 1918 Congresul general al Bucovinei a hotărît Unirea cu România a acestei vechi provincii româneşti.

Sfîrşitul războiului; Pacea de la Versailles. Înfrîntă pe frontul de vest, lipsită de ajutorul Austro-Ungariei, Germania nu mai putea continua războiul. Ea a capitulat la 11 noiembrie 1918, în condiţii grele.

Astfel războiul se termina cu victoria Antantei.

Pacea s-a încheiat la *Versailles*, în anul 1919. Puterile biruitoare au dictat Germaniei condiţii în conformitate cu interesele lor.

Germania ceda Franţei — Alsacia şi Lorena; Danemarcei si Belgiei,

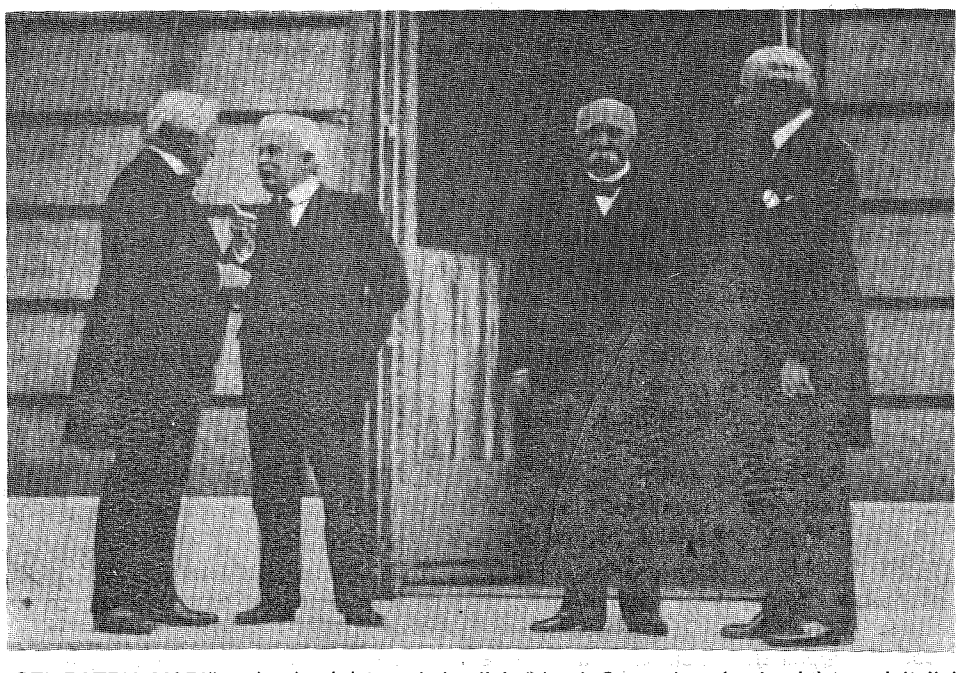

„CEI PATRU MARI": primul ministru al Angliei (Lloyd George), primul ministru al Italiei (Orlando), primul ministru al Franței (G. Clémenceau) și președintele S.U.A. (W. Wilson) în timpul tratativelor de pace.

cîteva mici teritorii, iar Poloniei — Posnania, coridorul Vistulei inferioare și o parte din Silezia. Coloniile germane erau împărțite între Franța, Anglia și Japonia. Germaniei i se limita numărul soldaților sub arme și i se reducea armamentul. De asemenea, se obliga să plătească învingătorilor săi o mare contribuție de război.

Pacea de la Versailles recunoștea dezmembrarea Austro-Ungariei și statele nou formate: *Austria, Cehoslovacia* și *Ungaria.* Teritoriile deținute de Austro-Ungaria și locuite de sîrbi, croați și sloveni, se alăturau Serbiei și formau *Iugoslavia.* Polonia, eliberată și unificată, primea o nouă ieșire la mare, în locul orașului *Danzig,* care devenea port liber. De asemenea, se recunoaște unirea Transilvaniei și a Bucovinei cu România, fapt îndeplinit prin voința poporului român.

Tot prin conferința de pace de la Versailles s-au pus bazele unei organizații internaționale numită *Societatea Națiunilor,* cu sediul la Geneva. Scopul ei era să înlesnească o colaborare multiplă între state, să hotărască dezarmarea și să apere pacea.

Primul război a fost dus pentru reîmpărțirea lumii între marile țări imperialiste. Ca urmare, Germania și-a pierdut hegemonia, iar Imperiul austro-ungar s-a dezmembrat. Popoarele din centrul Europei și-au format state naționale. În Rusia a biruit revoluția socialistă.

Coloniile au fost împărțite între Anglia și Franța, dar sistemul colonial

a primit o grea lovitură, popoarele din colonii și-au intensificat lupta pentru libertate. S.U.A. și-a întărit foarte mult puterea economică. S-a format Societatea Națiunilor.

LECTURĂ

Din ororile războiului: Un soldat german nota în carnetul lui, în 23 august: „Seara la ora 10, batalionul I din regimentul 178 ajunge într-un sat incendiat, la nord de Dinant... La intrarea în sat zăceau vreo 50 de locuitori împușcați pentru că, printr-o cursă, au tras asupra trupelor noastre. În cursul nopții, au fost de asemenea împușcați mulți alții, astfel că noi am putut să numărăm mai mult de 200. Femei și copii, cu lămpi în mînă, au fost siliți să asiste la acest oribil spectacol"...

Secretarul general al Partidului Comunist Român, Nicolae Ceaușescu, despre *bătălia de la Mărășești:*

„Victoria de la Mărășești a reprezentat o contribuție importantă la înfrîngerea militarismului german, un moment hotărîtor în lupta pentru eliberarea patriei noastre, pentru înfăptuirea idealului de unitate națională".

V.I. Lenin despre intrarea S.U.A. în război: „...adevăratul scop al intrării S.U.A. în război (e vorba de anul 1917) este pregătirea viitorului război împotriva Japoniei... pentru împărțirea Oceanului Pacific; ...ascunzîndu-se îndărătul înaltelor idealuri ale luptei pentru drepturile popoarelor mici, să aibă pretexte să creeze o puternică armată permanentă".

În Conferința de pace de la Versailles, în fapt, și-au impus punctul de vedere reprezentanții S.U.A. (Wilson), Franței (G. Clémenceau) și Angliei (Lloyd George). *Scriitorul Bernard Shaw făcea următoarea observație:* „Aceste cinci luni de tratative seamănă cu istoria celor „zece negri mititei", pe care diversele aventuri îi elimină unul după altul, iar al zecelea rămîne, pînă la urmă, singur! Am văzut mai întîi, ținînd ședință Consiliul celor zece; apoi Consiliul suprem al celor cinci, apoi Consiliul celor patru și, în sfîrșit, Consiliul celor trei... Ei sînt făuritorii noii Europe".

ÎNTREBĂRI

— Care au fost cauzele nemulțumirii maselor în anii 1917—1918?
— Povestiți apărarea eroică a românilor în 1917.
— Care popoare, luptînd eroic, s-au eliberat în urma primului război mondial?
— Ce mari puteri au fost dezmembrate prin pacea de la Versailles?